

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.4.39>

СКІЧКО І.А.

ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**TACTICS OF CONDUCTING INVESTIGATIVE (INQUIRY) ACTIONS DURING THE INVESTIGATION OF COLLABORATION ACTIVITIES**

У статті досліджено тактику проведення основних, на думку авторки, слідчих (розшукових) дій, що використовуються під час здійснення досудового розслідування колабораційної діяльності в умовах відбиття збройної агресії росії проти територіальної цілісності та незалежності України. Доведено, що Кримінальний процесуальний кодекс України як сукупність кодифікованих норм кримінально-процесуального характеру формують чітку та врегульовану законодавством систему (алгоритм) здійснення досудового розслідування будь-якого виду злочинної діяльності, що визначається Кримінальним кодексом України, як такий. Водночас обґрунтовується позиція про те, що наданий законодавством України слідчому інструментарій є лише формально визначеним переліком, у той час як результативність та дієвість здійснення досудового розслідування залежить від його знань, що в свою чергу наповнюються сформованими напрацюваннями вчених і дослідників, щодо криміналістичних особливостей здійснення досудового розслідування того чи іншого виду злочинної поведінки. Так, авторкою доводиться, що серед кола найбільш результативних слідчих (розшукових) дій, що сприяють ефективному притягненню до кримінальної відповідальності особи-колаборанта є огляд (у тому числі огляд комп'ютерних пристроїв, телефонів і поверхневий), обшук (перш за все у домоволодіннях і квартирних приміщеннях – місцях проживання відповідних підозрюваних осіб) та допит (не лише колаборантів, а й осіб, що були свідками чи безпосередніми учасниками пов'язаних із протиправними діяннями ситуацій і обставин). Важливе місце, на думку авторки також посідає використання спеціальних знань в досудовому розслідуванні відповідної категорії кримінальних правопорушень. Перспектива подальшого дослідження тактики проведення слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування колабораційної діяльності полягає в необхідності проведення соціологічного опитування практичних працівників – слідчих і оперуповноважених, котрі безпосередньо проводять (у тому числі за дорученням) окремі слідчі (розшукові) дії чи беруть участь в них.

Ключові слова: допит, огляд, обшук, колабораціонізм, відповідальність, криміналістика, слідча діяльність.

The article examines the tactics of conducting the main, in the author's opinion, investigative (inquiry) actions used during the pre-trial investigation of collaboration activities in conditions of repulsing Russia's armed aggression against the territorial integrity and independence of Ukraine. It is proved that the Criminal Procedural Code of Ukraine as a set of codified norms of criminal procedure form a clear and regulated by law system (algorithm) of pre-trial investigation of any type of criminal activity, defined by the Criminal Code of Ukraine as such. At the same time, the position is substantiated that the tools provided by the legislation of Ukraine to the investigator are only a formally defined list, while the effectiveness and effectiveness of the pre-trial investigation depends on his knowledge, which in turn is filled with the established developments of scientists and researchers regarding the forensic features of the pre-trial investigation of a particular type of criminal behavior. Thus, the author argues that

among the most effective investigative (inquiry) actions that contribute to the effective prosecution of a collaborator are inspection (including inspection of computer devices, telephones and superficial), search (primarily in households and apartment premises – places of residence of relevant suspects) and interrogation (not only of collaborators, but also of persons who were witnesses or direct participants in unlawful acts situations and circumstances). According to the author, an important place is also occupied by the use of special knowledge in the pre-trial investigation of the relevant category of criminal offenses. The prospect of further research of tactics of investigative (inquiry) actions during the pre-trial investigation of collaboration activities lies in the need to conduct a sociological survey of practitioners – investigators and operatives who directly carry out (including on instructions) individual investigative (inquiry) actions or participate in them.

Key words: *interrogation, inspection, search, collaboration, responsibility, criminalistics, investigative activity.*

Актуальність теми. Сучасна система здійснення досудового розслідування окремих видів кримінальних правопорушень потребує вдосконалення та систематизації, оскільки хоч Кримінальним процесуальним кодексом України й визначається, конкретний перелік слідчих (розшукових) дій, що безпосередньо впливають на досягнення результатів у вигляді притягнення особи до кримінальної відповідальності, окремі питання пов'язані з криміналістичною методикою проведення тих чи інших дій, потребують вдосконалення.

Особливої гостроти та актуальності дане питання потребує в умовах збройної агресії росії проти України, а також спалаху фактів колабораційної діяльності, що в подальшому призвело до потреби закріплення державою низки змін до Кримінального кодексу України, з метою визначення даного діяння як кримінально караного та окреслення цілої низки його форм. Відповідно, чим більше форм вчинення колабораційної діяльності, тим більше форм і методів розкриття даного кримінального правопорушення може бути використано, а в умовах плюралізму й широти кількості слідчих (розшукових) дій визначених Кримінальним процесуальним кодексом України, нової актуальності набуває потреба напрацювання відповідного криміналістико-теоретичного матеріалу.

Так, із огляду на зазначене, нового опрацювання потребує питання доцільності та ефективності використання тих чи інших слідчих (розшукових) дій, що проводяться відповідними суб'єктами під час розслідування фактів колабораційної діяльності. Проте, слід також указати, що неодноразово питання використання окремих слідчих (розшукових) дій у своїх працях піднімали такі дослідники як: В. Бурлака, О. Кобзар, І. Козаченко, В. Мальярова, А. Михайличенко, О. Татаров, Л. Удалова, М. Цуцкіридзе, С. Чернявський, А. Шевчишен, В. Шепітько, О. Юхно та інші. Водночас із урахування нещодавньої криміналізації колабораційної діяльності, критично високого показника зареєстрованих кримінальних правопорушень цього виду, а також триваючих заходів, спрямованих на відбиття збройної агресії росії проти України, дана тематика набуває нового наукового підґрунтя та потребує актуалізації.

Метою статті є надання характеристики тактиці проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування колабораційної діяльності. Це в свою чергу зумовлює необхідність розв'язання таких дослідницьких завдань, як: 1. Окреслення розуміння ролі та місця слідчих (розшукових) дій, у мажорі здійснення досудового розслідування колабораційної діяльності; 2. Обґрунтування переліку та криміналістичних форм і методів використання конкретних слідчих (розшукових) дій під час здійснення досудового розслідування колабораційної діяльності 3. Підведення загально-теоретичних і практикоорієнтованих висновків щодо окресленої проблематики.

Об'єктом статті виступають суспільні відносини, в сфері здійснення досудового розслідування колабораційної діяльності.

Предметом дослідження є тактика проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування колабораційної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Здійснення досудового розслідування колабораційної діяльності є надзвичайно важливим аспектом забезпечення правопорядку в суспільстві та державі, зокрема й в умовах відбиття збройної агресії росії проти України. Саме тому напрацювання ефективних криміналістичних засад здійснення досудового розслідування на зазначеному напрямі є надзвичайно важливим.

Характеризуючи явище колабораційної діяльності, на нашу думку, перш за все необхідно концентруватись на його змістовному наповненні, оскільки саме ті якісні характеристики, що

в нього закладаються й слугують відображенням меж і основних орієнтирів у здійсненні досудового розслідування за вказаною статтею Кримінального кодексу України.

Так наприклад, Б. Кіщак визначає колабораціонізм як свідому співпрацю особи або групи осіб з окупаційною владою з метою здійснення ворожих дій проти власної держави, її народу та інтересів. Це включає в себе надання допомоги окупаційній владі, військову службу на її боці, розвідувальну діяльність, збір та передачу інформації, зраду військових та державних таємниць, співпрацю з органами окупаційної влади в політичній та економічній сферах, участь у пропаганді окупаційної ідеології та інше. Колабораціонізм є злочином проти миру, безпеки та добробуту людства, який підпадає під юрисдикцію міжнародного права та національного законодавства країн, що визнають принципи прав людини та демократії [1]. Відповідно, здійснення колабораційної діяльності це комплексний процес, що безпосередньо впливає на державний суверенітет та зумовлює необхідність проведення значної кількості слідчих (розшукових) дій і прийняття процесуальних рішень, спрямованих на досягнення завдань кримінального провадження.

Науковцями відмічалось, що під час розслідування колабораційної діяльності для встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення необхідним є проведення наступних слідчих (розшукових) дій та оперативних заходів: 1) встановлення та проведення допитів свідків, яким можуть бути відомі обставини щодо підтвердження участі осіб у відповідних злочинних об'єднаннях; 2) проведення огляду інформації, яка міститься у відкритій мережі інтернет, зокрема акаунтів у соціальних сторінках осіб, причетних до участі в незаконних злочинних об'єднаннях; 3) проведення негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж; 4) проведення тимчасового доступу до речей і документів; 5) за можливості проведення обшуку за місцем проживання особи з метою отримання доказів щодо її причетності до участі у зазначених вище формуваннях, а саме: виявлення та вилучення зброї; комп'ютерної техніки та мобільних пристроїв, на яких може міститись інформація щодо підтвердження зв'язків такої особи з представниками таких формувань. При цьому, слід зазначити, що через окупацію частини регіонів України у слідчих органів може бути відсутня фізична можливість проведення обшуку за місцем проживання тих чи інших осіб [2, с. 63–64]. Зазначений алгоритм і перелік обставин і фактів, що пропонується задокументувати першочергово зумовлюють потребу в додатковому опрацюванні основних теоретико-правових і прикладних аспектів, пов'язаних із здійсненням досудового розслідування кримінального правопорушення такого типу та виду, що впливає на державний суверенітет, деструктивно впливаючи прямо із соціуму.

Т. Вайда зазначає, що документування та розслідування вищезазначених видів колабораційної діяльності передбачає застосування українськими слідчими наступних методів: 1) фіксація та систематизація доступних фактів (дій, діяльності) підозрюваних осіб у ЗМІ, в тому числі в інтернет-ресурсах, на місцевому телебаченні тощо; 2) аудіо-, фото- та відеосвідчення очевидців (постраждалих) з числа місцевих жителів окупованої території; 3) аналіз ЗМІ країни-терориста щодо висвітлення стану справ на окупованих територіях; 4) оригінали/копії розпорядчих документів місцевих «керівників» населеного пункту, письмові заяви, відомості оплати праці та ін. [3, с. 16]. Відповідно, такі форми та методи вчинення відповідного виду злочинної діяльності зумовлюють потребу в використанні певного слідчого інструментарію, що є досить розповсюдженим у розслідуваннях за іншими видами злочинів, проте з урахуванням об'єкта та суб'єкта вчинення формат їх проведення може варіюватись та суттєво змінитись.

Так, наприклад, як указує В. Шепітько в своїх працях, що згодом знайшло підтвердження в напрацюваннях Г. Тетерятник, відповідно до Кримінального процесуального кодексу України огляд проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення. У кожному випадку проведення огляду місця події повинна оцінюватися його доцільність та своєчасність, з урахуванням усіх обставин кримінального правопорушення, кримінального провадження, умов на час проведення огляду. Принципами огляду місця події також є: 1) своєчасність (невідкладність); 2) об'єктивність і повнота; 3) активність; 4) методичність (планомірність, послідовність); 5) застосування науково-технічних засобів; 6) єдине керівництво [4, с. 277–278; 5]. Відповідно, проведення огляду в досудовому розслідуванні колабораційної діяльності є важливим у той момент, коли особу-колабораціоніста було затримано на місці вчинення правопорушення, задокументовано та потребує огляду зовнішня обстановка вчинення нею тієї чи іншої, підпадаючої під структуру складу кримінального правопорушення діяльності.

Крім цього, слід звернути увагу, що обшук, є більш серйозною та результативною слідчою (розшуковою) дією, що безпосередньо використовується в провадженні щодо колабораціоністів, з метою виявлення та вилучення об'єктів і знарядь злочинної діяльності. При цьому слід

погодитись із позицією В. Фаринника та О. Татарова, які стверджують, що до заходів процесуального примусу не повинні включатися слідчі (розшукові) дії, (насамперед обшук, отримання зразків для експертизи, огляд, освідування), оскільки вони є засобами доказування [6]. При цьому, раптовість та критична потреба проведення обшуку в досудовому розслідуванні за фактом колабораційної діяльності є неминучою, а доказова інформація, що може бути здобута за місцем мешкання колабораціоніста – є унікальною та формуватиме всю конструкцію обвинувачення.

Разом із тим, слід зосередитись на допиті, що є найбільш розповсюдженою слідчою (розшуковою) дією, та використовується як основне джерело доказової інформації особистісного пошкодження. З урахуванням специфіки про те, що вчинення колабораційної діяльності переважно пов'язується з публічністю, важливим є проведення допитів усіх ймовірних очевидців даної соціальної активності.

Допити встановлених свідків, що здійснюються в умовах воєнного стану, необхідно проводити із фіксуванням за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації, як передбачає ч. 11 ст. 615 КПК України, оскільки лише у такому випадку вони можуть бути використані як докази в суді. Хоча особисто вважаю, що наведена вимога КПК України не зовсім узгоджується із порядком допиту свідка та використання його показань, що регламентуються іншими положеннями КПК України, які не вимагають обов'язкової відеофіксації, а також враховуючи специфіку безпосереднього дослідження доказів у суді під час судового розгляду [7].

Висновки. У статті досліджено тактику проведення основних, на думку авторки, слідчих (розшукових) дій, що використовуються під час здійснення досудового розслідування колабораційної діяльності в умовах відбиття збройної агресії росії проти територіальної цілісності та незалежності України.

Доведено, що Кримінальний процесуальний кодекс України як сукупність кодифікованих норм кримінально-процесуального характеру формують чітку та врегульовану законодавством систему (алгоритм) здійснення досудового розслідування будь-якого виду злочинної діяльності, що визначається Кримінальним кодексом України, як такий.

Водночас обґрунтовується позиція про те, що наданий законодавством України слідчому інструментарій є лише формально визначеним переліком, у той час як результативність та дієвість здійснення досудового розслідування залежить від його знань, що в свою чергу наповнюються сформованими напрацюваннями вчених і дослідників, щодо криміналістичних особливостей здійснення досудового розслідування того чи іншого виду злочинної поведінки.

Так, авторкою доводиться, що серед кола найбільш результативних слідчих (розшукових) дій, що сприяють ефективному притягненню до кримінальної відповідальності особи-колабораціоніста є огляд (у тому числі огляд комп'ютерних пристроїв, телефонів і поверхневий), обшук (перш за все у домоволодіннях і квартирних приміщеннях – місцях проживання відповідних підозрюваних осіб) та допит (не лише колаборантів, а й осіб, що були свідками чи безпосередніми учасниками пов'язаних із протиправними діяннями ситуацій і обставин). Важливе місце, на думку авторки також посідає використання спеціальних знань в досудовому розслідуванні відповідної категорії кримінальних правопорушень.

Перспектива подальшого дослідження тактики проведення слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування колабораційної діяльності полягає в необхідності проведення соціологічного опитування практичних працівників – слідчих і оперуповноважених, котрі безпосередньо проводять (у тому числі за дорученням) окремі слідчі (розшукові) дії чи беруть участь в них.

Список використаних джерел:

1. Кішак, Б. І. (2023). Features of proving crimes related to collaborative activities. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*, (37), 56–61. Retrieved from <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/779>

2. Мальгіна А.С. Використання методики розслідування участі у терористичній групі чи терористичній організації під час розслідування колабораційної діяльності. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Одеса, 21 липня 2022 року). Одеса, 2022. С. 61–65.

3. Вайда Т.С. Колабораційна діяльність в умовах війни: поняття, документування та кримінальна відповідальність за протиправні дії/діяльність. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Одеса, 21 липня 2022 року). Одеса, 2022. С. 13–17.

4. Шепітько В. Ю., Коновалова В. О., Журавель В. А. та ін. Криміналістика : підруч. 5-те вид., переробл. та доповн. К. : Ін Юре, 2016. 640 с.

5. Тетерятник Г.К. Проведення огляду місця події в умовах надзвичайних правових режимів. *Право і суспільство*. № 3/2022. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.3.36>.

6. Фаринник В. І., Татаров О. Ю. Удосконалення процесуального порядку проведення обшуку. *Наука і правоохорона*. 2014. № 4. С. 234–240.

7. Проблеми доказування злочинів про колабораційну діяльність: аналіз прокурора Офісу Генерального прокурора. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/problemy-dokazuvannia-zlochyniv-pro-kolaboratsiynu-diialnist-analiz-prokurora-ofisu-heneralnoho-prokurora/>

УДК 343.359

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.4.40>

ХИЖНЯК Є.С.

ФОРМИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД ТА СТАН РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

FORMS OF INVESTIGATIVE ACTIVITY: A MODERN VIEW AND STATE OF DEVELOPMENT IN UKRAINE

Всебічний аналіз праць учених свідчить про те, що проблематика оперативного-розшукових форм в їхніх роботах розглядалася переважно фрагментарно або вузькопрофільно. Дослідження теоретичних, правових, організаційних та тактичних проблем застосування форм оперативного-розшукової діяльності підрозділами кримінальної поліції у протидії кримінальній протиправності торкалися лише їх окремих структурних складових. Сьогодні залишаються ще недостатньо вивченими і дослідженими сучасні проблеми розвитку форм оперативного-розшукової діяльності, серед яких: зміст, задачі, ознаки та класифікація форм оперативного-розшукової діяльності взагалі та кожної з них окремо. Не отримали належного розвитку і сучасні напрями дослідження проблем організації і тактики застосування оперативного-розшукових форм.

Невирішеність та недостатня розробленість форм оперативного-розшукової діяльності на концептуально-теоретичному рівні, наявність неузгодженості та відсутності комплексного вивчення правових проблем, що виражається у невідповідності законодавства щодо застосування форм оперативного-розшукової діяльності у протидії кримінальній протиправності, відсутність єдиної погодженої наукової позиції щодо інтерпретації змісту, задач та класифікації форм оперативного-розшукової діяльності дають усі підстави дійти висновку про нагальну потребу ґрунтовного комплексного їх наукового дослідження. Це дасть змогу отримати низку фундаментальних результатів щодо напрямів удосконалення законодавства України про оперативного-розшукову діяльність у частині, що стосується застосування її форм; понятійно-категорійного апарату стосовно наукового пізнання форм оперативного-розшукової діяльності; підвищення ефективності організації і тактики протидії кримінальній протиправності підрозділами кримінальної поліції в рамках різних форм оперативного-розшукової діяльності.

Ключові слова: форми, оперативного-розшукової діяльність, кримінальна протиправність.